

PORTAL ZA PACIENTE zVEM IN CENTRALNI REGISTER PODATKOV O PACIENTU

Živa Rant, Dalibor Stanimirović, Jure Janet
Nacionalni inštitut za javno zdravje, Trubarjeva 2, 1000 Ljubljana
ziva.rant@nijz.si, dalibor.stanimirovic@nijz.si, jure.janet@nijz.si

Povzetek

Izkušnje razvitih držav kažejo, da imajo uspešno izvedeni projekti digitalizacije zdravstva izjemno velik strateški pomen za nadaljnji razvoj zdravstvenega sistema, kažejo pa tudi širše implikacije v smeri povečanja družbene blaginje in gospodarske rasti. Projekt digitalizacije slovenskega zdravstva – eZdravje, ki ga od leta 2015 dalje vodi Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), je eden ključnih dolgoročnih ciljev javnega sektorja v Sloveniji. Navkljub določenimi izzivom, je v zadnjih štirih letih prišlo do velikega napredka na področju rešitev eZdravja, potrebno pa je poudariti, da je epidemija covid-19 v marsičem zaznamovala razvoj celotne zdravstvene informatike v Sloveniji. Prispevek predstavlja poglobljeno analizo funkcionalnosti in uporabe spletnega portala zVEM in Centralnega registra podatkov o pacientu (CRPP) v zadnjih petih letih, še posebej v času epidemije covid-19. Z vidika pacienta je razvoj in vzpostavitev zdravstvenega portala za paciente zVEM zagotovo ena izmed večjih pridobitev v zadnjih desetletjih. Portal zVEM je v času epidemije prevzel pomembno vlogo obveščanja in ozaveščanja prebivalstva. Podatki, ki se prikazujejo preko Portala zVEM, se črpajo iz CRPP. Danes je ta brez dvoma najkompleksnejši javni informacijski sistem v Sloveniji. Uporaba portala zVEM in CRPP v zadnjih dveh letih eksponentno narašča. Čeprav so rešitve eZdravja v zadnjih letih doživele nesluten razvoj, bo potrebno v prihodnje vložiti še mnogo navora s strani vseh deležnikov ter zagotoviti dodatne človeške in materialne vire, če bomo želeli ohraniti doseženi napredek in mogoče celo pospešiti razvojni trend na področju zdravstvene informatike v Sloveniji.

Abstract

THE zVEM PATIENT PORTAL AND CENTRAL REGISTRY OF PATIENT DATA

The experience of developed countries shows that successfully implemented healthcare digitalization projects are of great strategic importance for further development of their healthcare system, but they also show broader implications regarding the increasing of social well-being and economic growth. The digitalization project of Slovenian healthcare – eHealth, which has been led by the National Institute of Public Health (NIJZ) since 2015, is one of the key long-term goals of the public sector in Slovenia. Despite certain challenges, great progress has been made in the field of eHealth solutions in the last four years, and it should be emphasized that the COVID-19 epidemic has in many ways marked the development of the entire healthcare informatics in Slovenia. The paper presents an in-depth analysis of the functionality and use of the zVEM web portal and the Central Registry of Patient Data (CRPD) in the last five years, especially during the COVID-19 epidemic. From the patient's point of view, the development and establishment of the zVEM patient portal is certainly one of the major gains in recent decades. During the epidemic, the zVEM portal took on an important role in informing and raising public awareness. The data displayed via the zVEM Portal is drawn from the CRPD. Today, this is without a doubt the most complex public information system in Slovenia. The use of the zVEM portal and CRPD has been growing exponentially in the last two years. Although eHealth solutions have undergone unprecedented development in recent years, much effort will have to be made by all stakeholders in the future and additional human

and material resources will have to be provided if we want to maintain progress and perhaps even accelerate the development trend in healthcare informatics in Slovenia.

Ključne besede

Portal za paciente zVEM, Centralni register podatkov o pacientu, eZdravje, zdravstvena informatika, digitalizacija

Key words

Patient portal zVEM, Central Registry of Patient Data, eHealth, healthcare informatics, digitalization

UVOD

Učinkovita in celovita digitalna transformacija slovenskega zdravstvenega sistema je ena izmed temeljnih sprememb, ki naj bi pripomogla k bolj uspešnemu spopadanju s številnimi izzivi, ki se nahajajo pred slovenskim zdravstvom. Izkušnje razvitih držav kažejo, da imajo uspešno izvedeni projekti digitalizacije zdravstva izjemno velik strateški pomen za nadaljnji razvoj zdravstvenega sistema, kažejo pa tudi širše implikacije v smeri povečanja družbene blaginje in gospodarske rasti (Evropska komisija, 2018). Projekt digitalizacije slovenskega zdravstva (eZdravje), ki sledi nacionalnim, evropskim in tudi usmeritvam SZO, je bil eden ključnih dolgoročnih ciljev javnega sektorja v Sloveniji. Celotna zasnova projekta eZdravje in razvojne smernice temeljijo na izhodiščih, ki so bile opredeljene v krovnem dokumentu »eZdravje2010 Strategija informatizacije slovenskega zdravstvenega sistema 2005-2010« iz leta 2005 in ga je pripravilo Ministrstvo za zdravje (Ministrstvo za zdravje, 2005).

Izčrpen pregled razmer na področju kaže, da težave, s katerimi se že od vsega začetka srečuje projekt digitalizacije slovenskega zdravstva (eZdravje), na eni strani izhajajo iz tehnično-tehnoloških značilnosti obstoječih ter povečini razdrobljenih zdravstvenih informacijskih sistemov (ZIS), ki so posledica neusklajenega razvoja na področju zdravstvene informatike v zadnjih desetletjih. Na drugi strani pa gre odgovornost za obstoječe stanje pripisati predvsem odločevalskim krogom, ki so razvoj zdravstvene informatike v tem obdobju prepustili lastnim pobudam, potrebam in partikularnim interesom posameznikov na ravni zdravstvenih zavodov (ali celo oddelkov), brez enotnih strateških usmeritev. Poleg tega pristojni v tem obdobju niso uspeli spodbuditi razvoja in uresničitve projekta digitalizacije z močnejšo politično (finančno, kadrovsko, organizacijsko) podporo ter oblikovanjem moderne in konsistentne strategije na področju.

Posledice navedenih vzrokov se odražajo v določenih izzivih, ki jih je Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) zaznal v teku dosedanjih aktivnosti za vsesplošno digitalizacijo slovenskega zdravstva in implementacijo rešitev eZdravja:

- nepripravljenost (upravljavska, tehnološka, organizacijska, procesna ipd.) določenih izvajalcev zdravstvene dejavnosti za ustrezno uporabo rešitev eZdravja;
- procesne, organizacijske, varnostne in uporabniške težave pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti;
- visoka stopnja ne vključenosti koncesionarjev v varno omrežje zNET, kar onemogoča poročanje in uporabo določenih rešitev eZdravja;
- neusklajenost zdravstvene stroke pri vsebinskih vprašanjih (npr. šifrant VZS, matrika dostopov v CRPP, ipd.);
- ozka usmerjenost posameznih deležnikov v lastno strokovno področje brez zavedanja o soodvisnosti vseh deležnikov zdravstvenega sistema;

- pomanjkanje kompetentnih strokovnjakov s področja informatike pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti, ki bi skrbeli za ustrezno vzdrževanje in delovanje rešitev eZdravja;
- nezadostna sredstva za digitalizacijo pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti in na NIJZ, ki skrbi za razvoj, vzdrževanje in nadgradnje centralnih nacionalnih rešitev eZdravja.

Navkljub navedenim izzivom, pomanjkanju enotnih strateških dokumentov in nezadostnemu vlaganju na področje zdravstvene informatike, je v zadnjih štirih letih prišlo do velikega napredka pri razvoju in implementaciji tako nekaterih temeljnih infrastrukturnih rešitev kot tudi določenih uporabniških aplikacij eZdravja. Glede na dinamiko dogodkov od objave prvega strateškega dokumenta na področju digitalizacije zdravstva iz leta 2005 predstavlja implementacija rešitev eZdravja, ki je bila izvedena od začetka leta 2016 dalje, pomemben mejnik, ki bo nedvomno v veliki meri določal nadaljnji razvoj slovenskega zdravstvenega sistema. Tukaj je treba poudariti, da kljub merljivim uspehom rešitev eZdravja v zadnjem obdobju, kar dokazujejo tako nacionalne evalvacije (Vrednotenje učinkov implementacije projekta eZdravje: eRecept in eNaročanje, Ministrstvo za javno upravo, 2019) kot tudi mednarodne evalvacije (Evropska komisija, Indeks digitalnega gospodarstva in družbe - DESI, 2019), kjer se je Slovenija glede na uporabo eZdravja uvrstila na šesto mesto, glede na uporabo eRecepta pa na tretje mesto med državami članicami EU, eZdravje še vedno ne uživa takšnega ugleda, kot bi si ga zaslužilo.

Rešitvam eZdravja, ki jih je NIJZ prevzel od Ministrstva za zdravje leta 2015, smo v letih 2020 in 2021 zaradi epidemije covid-19 dodali še dve rešitvi: testiranje na covid-19 in naročanje na cepljenje proti covid-19 (NIJZ, 2021a). NIJZ upravlja nacionalne rešitve eZdravja že od konca leta 2015 in ves čas skrbi za izboljšave in nadgradnje rešitev. Vendar sta leti 2020 in 2021 v tem pogledu res posebni, saj je epidemija covid-19 povzročila, da običajen način dela pri tem ni bil mogoč (Stanimirović in Matetić, 2020). Vse nadgradnje je bilo potrebno razviti in uvesti v čim krajšem času. Za nekatere rešitve smo lahko uporabili že obstoječe rešitve s prilagoditvami, nekatere rešitve je bilo potrebno narediti na novo. Zadnji dve leti še posebej izstopata Zdravstveni portal za paciente zVEM in Centralni register podatkov o pacientu (CRPP). Ti dve rešitvi, njun razvoj in uporabo bomo podrobneje opisali in analizirali v nadaljevanju tega prispevka.

METODE

Prispevek predstavlja poglobljeno analizo funkcionalnosti in uporabe spletnega portala zVEM in CRPP. Analiza je bila na eni strani izvedena na podlagi pregleda literature s tega področja ter projektne dokumentacije in tehničnih specifikacij spletnega portala zVEM in CRPP, na drugi strani pa na podlagi izkušenj ter strokovnega mnenja strokovnjakov na NIJZ, ki upravljajo z rešitvami eZdravja (tudi s portalom zVEM in CRPP) in dejanskih statističnih podatkov o uporabi portala zVEM in CRPP iz administratorskega modula samih rešitev (Sim & Waterfield, 2019). Izbira raziskovalne metode je temeljila na posebnostih raziskovalnega področja in dejstvu, da je celotno področje digitalizacije zdravstva v Sloveniji še vedno v relativno zgodnji fazi, zato obstaja le ozek krog strokovnjakov z ustreznim znanjem in izkušnjami na tem področju. Slednji metodološki pristop je omogočil tako vpogled v dosedanja teoretska in tehnološka izhodišča tovrstnih digitalnih rešitev, kot tudi empirični pregled dejanskega stanja, razvojnih faz in uporabe spletnega portala zVEM in CRPP v slovenskem zdravstvenem sistemu in širšem družbenem okolju (Mohajan, 2018). Poglobljena analiza funkcionalnosti in uporabe spletnega portala zVEM in CRPP, v smislu pregleda literature s tega področja ter projektne dokumentacije in tehničnih specifikacij spletnega portala zVEM in CRPP, je bila izvedena v

prvi polovici leta 2021. Strukturirani razgovori s strokovnjaki NIJZ in pridobitev statističnih podatkov iz poslovnih in administratorskih modulov pa so bili izvedeni v obdobju od junija do avgusta 2021.

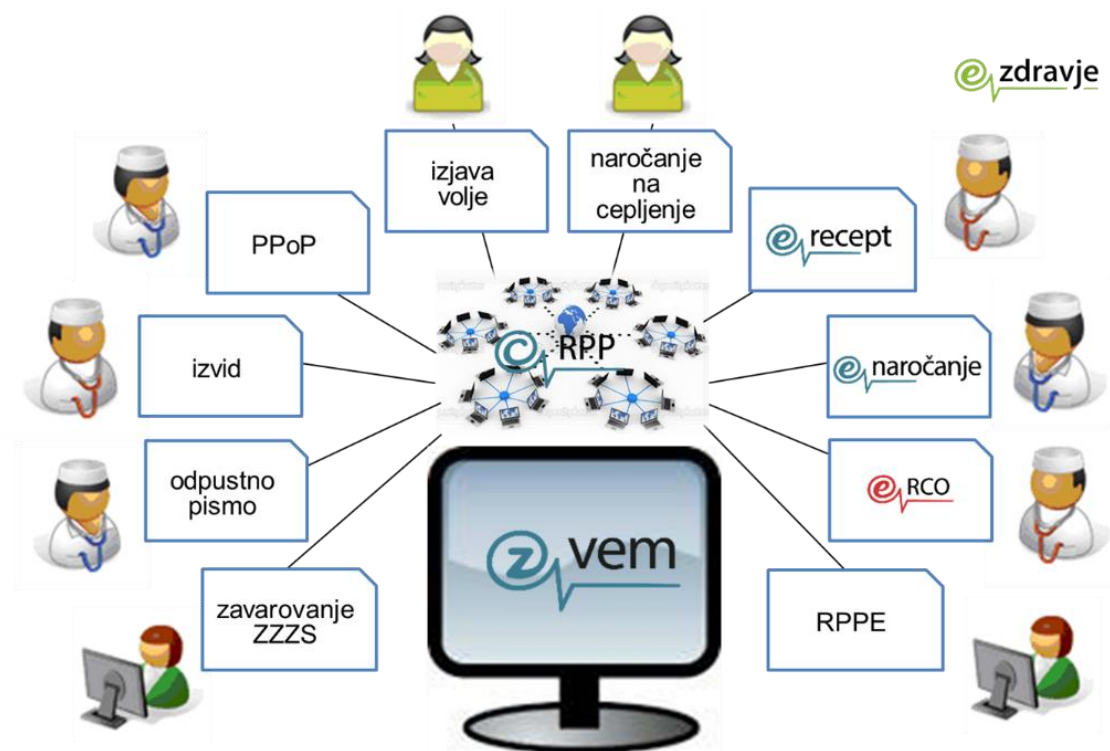
Prispevek se osredotoča na portal zVEM in CRPP predvsem zaradi njune uporabnosti in pomembnosti tako za paciente kot tudi zdravstvene delavce ter velikega napredka v zadnjih dveh letih. Sinteza ugotovitev iz literature, uporabniških funkcionalnosti iz tehnične dokumentacije, statističnih poročil ter stališč strokovnjakov z NIJZ omogoča oblikovanje verodostojnih in na preverljivih podatkih temelječih zaključkov glede izpostavljenih raziskovalnih ciljev.

REZULTATI

1.1 Zdravstveni portal za paciente zVEM

Zagotovo je največji razvoj v zadnjih dveh letih doživela rešitev Zdravstveni portal za paciente zVEM – zdravje vse na enem mestu (Stanimirović, 2021). Portal zVEM je bil zasnovan kot povezovalna storitev, osrednje stičišče osnovnih rešitev eZdravja za paciente, za omogočanje varnega in učinkovitega dostopa do njihovih napotnic, receptov, izvidov in drugih dokumentov in naročanje na sekundarne storitve in pregledovanje čakalnih dob (Janet & Stanimirović, 2020). Z vidika pacienta je razvoj in vzpostavitev zdravstvenega portala za paciente zVEM zagotovo ena izmed večjih pridobitev v zadnjih desetletjih (van Gemert-Pijnen, 2011). Tehnično je bila rešitev vzpostavljena ob zaključku projekta eZdravje novembra 2015. Polna uporaba z možnostjo registracije je bila zagotovljena v začetku leta 2017 (Rant et al., 2018). Dostop do vseh funkcionalnosti je možen preko sistema SI-PASS s kvalificiranim digitalnim potrdilom ali smsPASS-om. Portal zVEM uporabnikom omogoča varen in zanesljiv dostop do njihovih podatkov v zbirkah eZdravja in dostop do storitev eZdravja. Uporabnikom ponuja še aktualne vsebine s področja javnega zdravja. Vsebuje določene funkcionalnosti za izvedbo izobraževanj (e-učilnice) in anket, upravljavcem Portala zVEM pa omogoča tudi objavo pomembnih sporočil v sklopu novic in oglasne deske (Rant, Stanimirović & Zlender, 2019). V prvi vrsti je portal zVEM namenjen pacientom in je dostopen na spletni strani <https://zvem.ezdrav.si/> (NIJZ, 2021b). Po prijavi lahko uporabnik pregleduje svoje podatke in podatke svojih otrok do petnajstega leta starosti. Možno se je tudi naročiti na obvestila o receptih in napotnicah. Ker v zadnjih letih narašča delež oseb, ki želijo do spletnih vsebin dostopati prek interneta s pametnim telefonom, je bila razvita aplikacija zVEM za pametne telefone, ki ponuja hiter in pregleden dostop do večine storitev. Aplikacija je v uporabi od julija 2021.

Izvajalci zdravstvene dejavnosti (IZD) pošiljajo izvide, odpustna pisma in podatke za povzetek podatkov o pacientu (PPoP). Iz zbirk podatkov v okviru eZdravja se polnijo podatki o receptih (eRecept), napotnicah, naročilih (eNaročanje) in cepljenjih (eRCO). Podatki o zavarovanjih se prenašajo iz zbirk ZZZS-ja. Demografski podatki se prenašajo iz Registra pacientov in prostorskih enot (RPPE), ki se ažurira iz Centralnega registra prebivalcev in Geodetske uprave RS. Pacient sam prispeva izjave volje in se lahko naroča na cepljenje (slika 1).

Slika 1: Prikaz podatkov v zVEM

1.2 Vpogled v lastno zdravstveno dokumentacijo

Velika dodana vrednost je pogled v lastno zdravstveno dokumentacijo (Rant et al., 2019). Pacient lahko pregleduje izvide in odpustna pisma iz bolnišnic. Med njimi so tudi potrdila o opravljenih testiranjih in rezultatih testov na covid-19. Pacient si lahko natisne Evropsko digitalno covid potrdilo (EU DCP). Te dokumente lahko v svojem informacijskem sistemu vidijo tudi lečeči zdravniki in tako pacientom ni več potrebno prenašati izvidov med različnimi izvajalci zdravstvene dejavnosti.

1.3 Povzetek podatkov o pacientu

Pacient si lahko ogleda povzetek podatkov o pacientu (PPoP, angl: Patient Summary) zase in za svoje otroke. PPoP je strukturiran zapis, ki ga sestavljajo najpomembnejši zdravstveni podatki, potrebni za kakovostno zdravstveno obravnavo in so del Centralnega registra podatkov o pacientih (CRPP). V njem so pacienti identifikacijski podatki, podatki o alergijah in ostalih preobčutljivostih, boleznih in stanjih, cepljenjih, kirurških posegih, medicinskih pripomočkih in vsadkih, priporočenih terapijah, invalidnosti, socialni zgodovini, morebitni nosečnosti, povzetkih zdravljenja, meritvah in izdanih zdravilih.

Osnovni podatki o pacientu prikazujejo osnovne demografske podatke pacienta in podatke o izbranih osebnih zdravnikih. Povzetek pisnih izjav volje pacienta vsebuje pisne izjave volje pacienta. Prepoved vpogleda pa lahko pacient tudi vnese.

1.4 Podatki o receptih

Pacient si lahko ogleda podatke o predpisanih in izdanih zdravilih na recept. Pri vsakem receptu so prikazani podatki o predpisanem zdravilu in njegovih izdajah v lekarnah. Za vsak predpis in

izdajo si je možno ogledati tudi podrobnosti, npr. število preostalih izdaj zdravila pri obnovljivih receptih.

1.5 Podatki o eNaročanju

Pacient lahko vidi seznam napotnic, seznam naročil in čakalnih dob, ki jih poročajo izvajalci zdravstvene dejavnosti. Za vsako napotnico si lahko ogleda njen status (ali je že porabljena), zdravnika izdajatelja in datum obravnave. Lahko si pogleda tudi podrobnosti napotnice in izpiše potrdilo o izdani e-napotnici. V seznamu naročil pregleda obravnave, na katere je naročen in podatke o tem naročilu. Naročilo lahko tudi odpove. V okviru storitve eNaročanje je vsem državljanom omogočen vpogled v čakalne dobe in proste termine pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti, kot jih le-ti poročajo, ter operativna izvedba e-naročila na zeleno zdravstveno storitev. Portal zVEM omogoča naročanje na cepljenje proti covid-19.

1.6 zVEM plus - zdravstveni portal zVEM za izvajalce zdravstvene dejavnosti

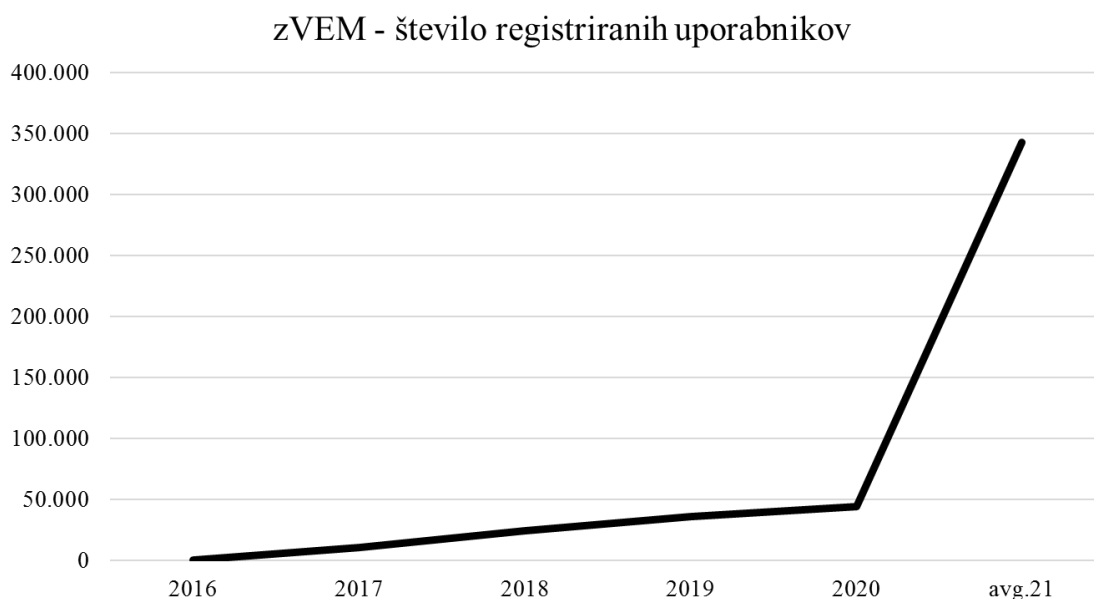
Portal zVEM plus omogoča zajem podatkov in njihovo obdelavo ter oddajo različnih poročil, ki jih morajo pošiljati izvajalci zdravstvene dejavnosti. Namenjen je izvajalcem, ki za to ne uporabljajo svojega informacijskega sistema. Naložbo je financirala Evropska unija iz Evropskega sklada za regionalni razvoj v okviru odziva Unije na pandemijo covid-19 (Janet & Stanimirović, 2020). Prek sistema zVEM plus je mogoče:

- izdajanje EU DCP (npr. za lekarne),
- naročanje oseb na cepljenje protu covid-19,
- pregledovati čakalne seznime na cepljenje,
- vnašati rezultate covid-19 testov v CRPP,
- pregledovati seznime testiranih na covid-19,
- izvajati poizvedbe o osebah v RPPE,
- pregledovanje umrlih po obdobju,
- oddajati in preklicati dokumente v CRPP,
- izvajati kontrolne poizvedbe v CRPP.

1.7 Podatki o uporabi Portala zVEM

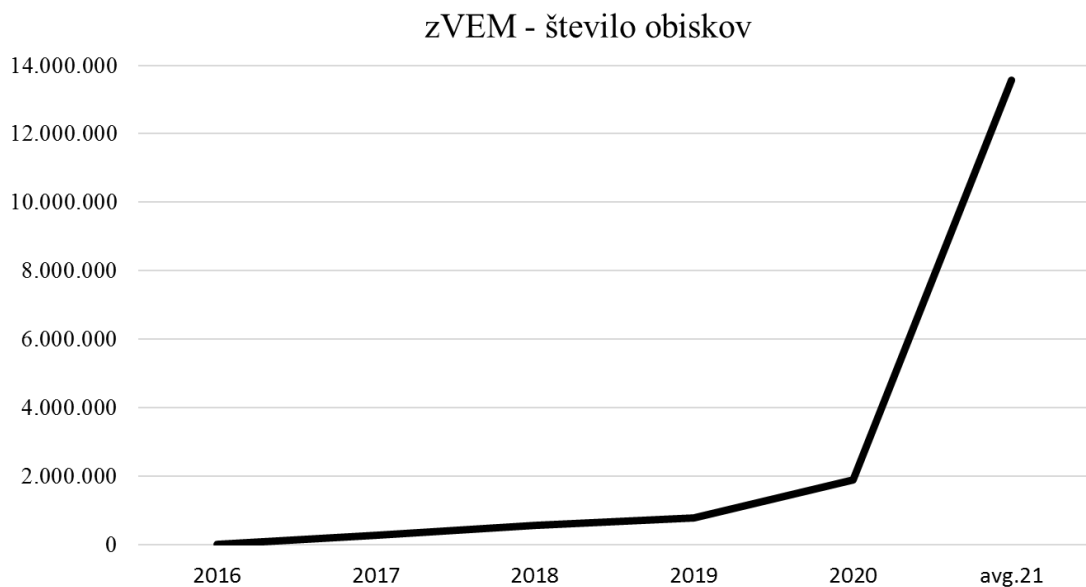
Portal zVEM se je začel pospešeno uporabljati v začetku leta 2017, zelo velik skok je uporaba dosegla v letih 2020 in še posebej 2021 z možnostjo izpisa rezultatov testiranj in cepljenj proti covid-19 in Evropskega digitalnega covid potrdila. Prvo digitalno potrdilo o cepljenju je bilo možno izpisati že 19. 3. 2021! Evropsko digitalno covid potrdilo (EU DCP) pa od 24. 6. 2021. Od 13. 7. 2021 je na voljo aplikacija zVEM tudi na mobilnih telefonih. Aplikacijo za preverjanje EU DCP si lahko uporabniki namestijo od 5. 8. 2021.

Portal zVEM je v času epidemije prevzel pomembno vlogo obveščanja in ozaveščanja prebivalstva. Decembra 2020 smo začeli na portalu objavljati mikrobiološke izvide iz CRPP, vključujoč rezultate hitrih in PCR testov za covid-19. S tem se je začela hitra rast števila uporabnikov na portalu. Število registriranih uporabnikov je več let ostajalo na relativno nizki ravni, dokler ni postal portal pomembno orodje za pridobivanje dokumentov v povezavi z zdravjem in covid-19 (Wong et al., 2021). Pomembno povečanje je zaslediti z možnostjo izpisa EU DCP junija 2021 in z aplikacijo zVEM za pametne telefone avgusta 2021 (slika 2; opomba: podatki za leto 2021 so samo do 31.8.). Trenutna rast registriranih uporabnikov na portalu se giblje okrog 5000 oseb na dan.

Slika 2: Naraščanje števila registriranih uporabnikov Portala zVEM po letih

Število edinstvenih obiskov na portalu zVEM je začelo rasti eksponentno z uvedbo potrdil o testiranjih in certifikatih o cepljenju proti covid-19, še posebno pa z možnostjo izpisa DCP julija 2021 (slika 3; opomba: podatki za leto 2021 so samo do 31.8.).

Slika 3: Naraščanje števila obiskov Portala zVEM po letih

Aplikacijo zVEM za mobilne naprave si je do 31. avgusta 2021 preneslo že več kot 300.000 uporabnikov, za popoln dostop pa je bilo izvedenih že prek 90.000 aktivacij.

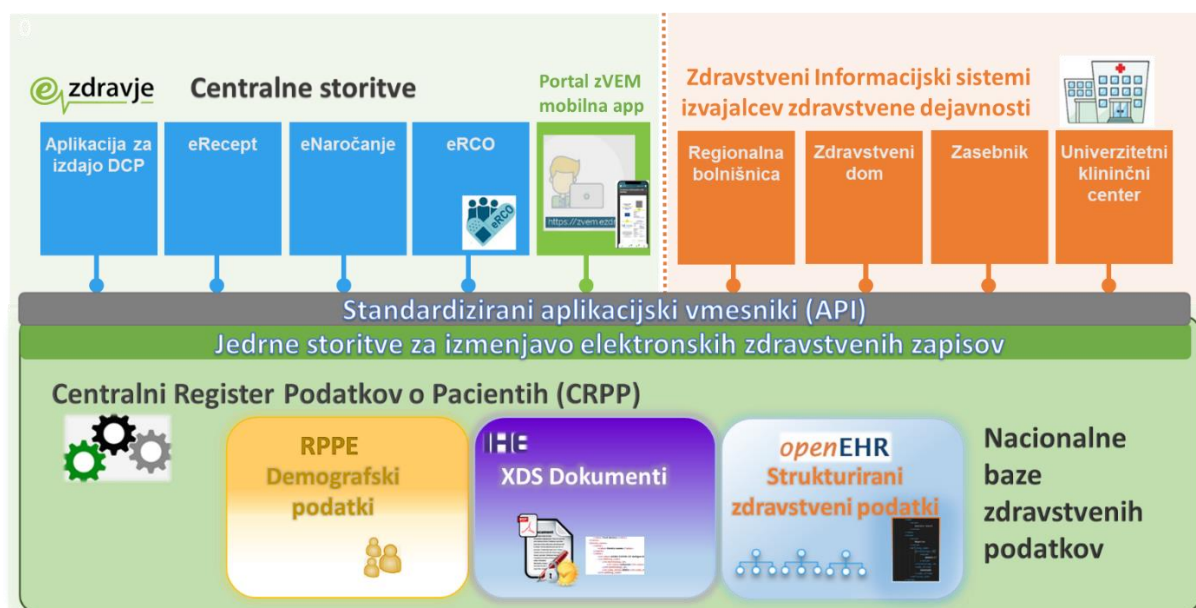
Rast uporabnikov na portalu zVEM je dobrodošla in nujna za uspešen razvoj eZdravja in povezanost storitev. Dejstvo je, da je bil portal zVEM zasnovan pred šestimi leti, zato bo treba

nadgraditi zaledne sisteme in baze, da bomo pripravljeni na prihajajoče izzive in neomejeno delovanje portala v prihodnosti.

1.8 Centralni register podatkov o pacientu (CRPP)

Podatki, ki se prikazujejo preko Portala zVEM, se berejo iz Centralnega registra podatkov o pacientu (CRPP). Danes je CRPP brez dvoma najkompleksnejši javni informacijski sistem v Sloveniji. CRPP je zbirka podatkov eZdravja o pacientih s stalnim ali začasnim prebivališčem v Republiki Sloveniji. Podatki v CRPP se obdelujejo zato, da se izvajalcem omogoči dostop do podatkov, izmenjava podatkov za izvajanje zdravstvene oskrbe in mrliško pregledne službe ter z namenom ažuriranja podatkov zdravstvene dokumentacije (ZZPPZ, 2021). Dostopanje do podatkov v CRPP določa Pravilnik o pooblastilih za obdelavo podatkov v Centralnem registru podatkov o pacientih (Ministrstvo za zdravje, 2021).

CRPP sestavljajo Register pacientov in prostorskih enot (RPPE), zdravstveni dokumenti in povzetek podatkov o pacientu PPOp (angl. Patient Summary). Demografski podatki v RPPE se polnijo iz Centralnega registra prebivalcev (CRP) in Geodetske uprave RS. Zdravstveni dokumenti se prenašajo iz IS izvajalcev zdravstvene dejavnosti. PPOp je strukturiran zapis, ki ga sestavljajo najpomembnejši zdravstveni podatki, potrebni za kakovostno zdravstveno obravnavo in se polni s podatki, ki jih pošiljajo IZD (slika 4).

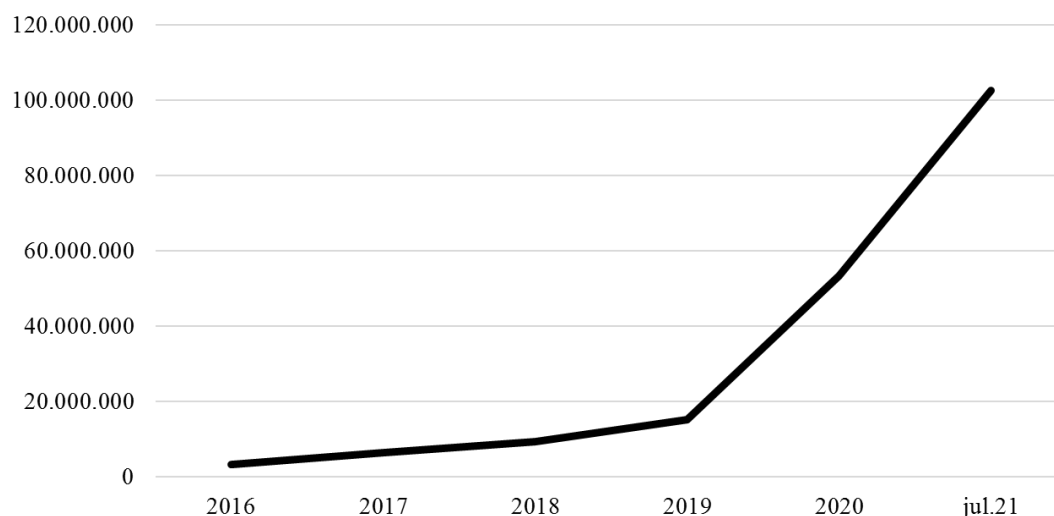
Slika 4: Centralni register podatkov o pacientu (CRPP)

1.9 Podatki o uporabi CRPP

Pošiljanje podatkov v CRPP je obvezno po Zakonu o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (ZZPPZ, 2021). Izvajalci zdravstvene dejavnosti so po ZZPPZ obvezni uporabniki CRPP. Podatke pošiljajo vsi javni zdravstveni zavodi ter približno 30% koncesionarjev. Ena izmed ključnih ovir za širitev uporabe CRPP je ne vključenost v zNET.

Podatki o številu dokumentov v CRPP kažejo na velik skok leta 2020 in nadaljnjo eksponentno rast v letu 2021 (slika 5; opomba: podatki za leto 2021 so samo do 31.7.).

CRPP - število dokumentov

Slika 5: Rast števila dokumentov v CRPP po letih

1.10 Razvoj novih funkcionalnosti in rešitev

CRPP in zVEM se vseskozi razvijata, kar povečuje njuno kompleksnost. Najpomembnejše novosti v zadnjem času so:

- tretje četrletje 2019: prva verzija spletne rešitve zVEM plus za profesionalne uporabnike; namenjena je bila interni uporabi v NIJZ za naloge, povezane z upravljanjem CRPP;
- tretje četrletje 2019: prvi mikrobiološki laboratoriji so začeli posredovati izvide, ob nastopu epidemije pa se je kmalu vključila večina laboratorijev; to je vsem lečečim zdravnikom omogočilo takojšnjo seznanitev z rezultati mikrobioloških preiskav;
- drugo četrletje 2020: nadgradnja jedrnih storitev za pridobivanje demografskih podatkov in razvoj spletne rešitve zVEM plus, ki je omogočila poizvedbe po demografskih podatkih posameznikov za potrebe epidemiološke dejavnosti ter ažurno spremljanje in analiziranje aktualnih podatkov o umrljivosti, ki so ključni pri obvladovanju epidemije; danes se dnevno uporablja v epidemiološki dejavnosti;
- december 2020: vzpostavljena je nacionalna rešitev za poročanje covid-19 testiranja in obveščanje pacientov; omogoča zajem strukturiranega rezultata testov ter njegov zapis v CRPP, avtomatizirano pošiljanje SMS obvestil o rezultatih testov za paciente, avtomatizirano informiranje izvajalcev testiranja (vstopnih točk) o rezultatih testov in statusu obveščanja pacientov ter posredovanje podatkov o pozitivnih rezultatih v zbirko nalezljivih bolezni (NIJZ 48 Evidenca nalezljivih bolezni);
- januar 2021: razvita je spletna rešitev zVEM plus za vstopne točke, ki omogoča celovito informacijsko podporo obveščanja pacientov;

- januar 2021: razvita je nacionalna spletna rešitev zVEM plus za vnos rezultatov HAGT za izvajalce, ki nimajo ustreznih informacijskih sistemov, zlasti DSO in SVZ, danes jo uporablja preko 100 izvajalcev, tudi zasebniki;
- maj 2021: razvita je nacionalna enotna spletna rešitev za naročanje na cepljenje; preko te rešitve se lahko pacienti sami naročijo na cepljenje;
- marec 2021: možen je izpis digitalnega potrdila o cepljenju iz zVEM; na osnovi podatkov o opravljenih cepljenjih, ki jih poročajo cepitelji v CRPP in eRCO, je preko portala zVEM možno izpisati digitalno potrdilo o cepljenju;
- junij 2021: možen je izpis Evropskega digitalnega covid potrdila (EU DCP; NIJZ, 2021c); na osnovi podatkov o prebolevnosti, cepljenju ali testiranju je preko portala zVEM možno izpisati EU DCP, enotno evropsko potrdilo o prebolevnosti, cepljenosti ali testiranju, ki je veljavno v vseh državah članicah EU; pacienti lahko EU DCP pridobivajo preko spletnega portala ali mobilne aplikacije zVEM, zdravstveni delavci jih lahko za paciente pridobivajo preko obstoječih informacijskih sistemov pri IZD;
- julij 2021: aplikacija zVEM je na voljo tudi na mobilnih telefonih in sicer pri vseh večjih spletnih trgovinah z aplikacijami. S sodobnim uporabniškim vmesnikom, ki se naslanja na primere dobrih praks drugih podobnih aplikacij, ponuja zVEM vse storitve, ki so na voljo na portalu prek računalnika; v kratkem bomo razvili tudi popolnoma prenovljen vmesnik za uporabo eNapotnic, omogočili potisna sporočila in nadgradili uporabniško izkušnjo;
- avgust 2021: na voljo je aplikacija za preverjanje EU digitalnih covid potrdil za mobilne naprave; aplikacija kontrolorjem omogoča skeniranje kode QR potrdila EU DCP in preverjanje veljavnosti v njej shranjenih podatkov potrdila z omejenim prikazom osebnih podatkov; skladna je z Odlokom o načinu ugotavljanja izpolnjevanja pogojev prebolevnosti, cepljenosti in testiranja v zvezi z nalezljivo boleznijo COVID-19, (Ministrstvo za zdravje, 2021b).

Vse nadgradnje je bilo potrebno razviti in uvesti v čim krajšem času. Za nekatere rešitve smo lahko uporabili že obstoječe rešitve s prilagoditvami, nekatere rešitve je bilo potrebno narediti na novo. Ti razvojni dosežki ne bi bili mogoči brez preteklega dela pri uvajanju, vzdrževanju in razvoju jedrnih storitev CRPP in zVEM.

RAZPRAVA

V času epidemije covid-19 je uporaba rešitev eZdravja skokovito narasla in se na nekaterih področjih povečala za več desetkrat (Doraiswamy, Abraham, Mamtani, & Cheema, 2020). Zaradi naraščajočih zahtev uporabnikov in potreb sistema (potrebe pacientov, javnozdravstvene potrebe, potrebe izvajalcev zdravstvene dejavnosti, potrebe zdravstvene politike) so bile nadgrajene številne obstoječe rešitve in razvite številne nove rešitve. Vse to je povzročilo velik pritisk na premalo številne kadre; trenutno deluje na področju eZdravja 15 zaposlenih. Ta dejstva močno vplivajo tudi na proračun eZdravja, saj nadgradnje in razvoj novih storitev terja tako začetne investicijske stroške kot tudi dolgoročne stroške za vzdrževanje in zaposlitev novih kadrov, ki bodo skrbeli za delovanje teh rešitev. Epidemija covid-19 je nazorno pokazala pomembnost rešitev eZdravja za slovenski zdravstveni sistem, saj je mogoče odgovorno trditi, da bi brez uporabe rešitev eZdravja posamezni segmenti zdravstvenega sistema dobesedno razpadli (Lee in Lee, 2021), večji del zdravstvenega sistema pa bi bil zelo resno ohromljen in omejen pri svojem delu. Največjo škodo v takšni situaciji bi utrpeli pacienti.

Analiza, ki jo je v letu 2019 izvedlo Ministrstvo za zdravje, razkriva, da zdravstveni sistem vsebuje enega izmed največjih sklopov informacijskih sistemov v Republiki Sloveniji. Različni zdravstveni informacijski sistemi (ZIS) se uporabljajo v približno 26 bolnišnicah, 60 zdravstvenih domovih in več kot 1500 ambulantah javnega zdravstvenega sistema. Druge države vlagajo v zdravstveno informatiko v povprečju štirikrat več kot Slovenija, delež stroškov za informatiko glede na celotne prihodke pri nas je 1 %, mednarodno povprečje je 3,9 %. V letu 2018 je bilo glede na Poslovno poročilo bolnišnic v vseh bolnišnicah v Sloveniji 21.334 zaposlenih, od tega 85 informatikov, kar predstavlja 0,4 % vseh zaposlenih, mednarodno povprečje za zdravstvo znaša 2,8 % kar pomeni, da zelo odstopamo tudi pri strokovnem kadru.

1.11 Prioritetne aktivnosti za ohranitev spodbudnega trenda in nadaljnji razvoj

Podatki na področju uporabe rešitev eZdravja so spodbudni, saj kažejo, da se rešitve eZdravja vse bolj uveljavljajo v vsakodnevnem poslovanju slovenskega zdravstvenega sistema in so nepogrešljive v epidemioloških razmerah (Sust et al., 2020). Za ohranitev spodbudnega trenda ter v luči nadaljnjega razvoja in še bolj učinkovite uporabe rešitev eZdravja v prihodnje je v slovenskem zdravstvenem sistemu potrebno izvesti nadaljnje aktivnosti.

Prioritetne naloge na področju eZdravja so:

- priprava strategije eZdravja (vključujoč koncept zdravja na daljavo oz. telemedicine) in prenova zakonskih podlag za delovanje eZdravja;
- dvigovanje ravni uporabe rešitev eZdravja s strani končnih uporabnikov;
- izboljšanje kakovosti delovanja rešitev ter njihovo celovito vzdrževanje in nadgrajevanje v skladu z zaznamimi potrebami oz. zakonskimi zahtevami;
- razvoj in implementacija novih in dopolnjenih rešitev eZdravja v skladu z ugotovljenimi potrebami;
- dodelitev dodatnih sredstev (materialni in kadrovskih viri) za vzdrževanje in razvoj centralnih nacionalnih rešitev eZdravja, ki jih upravlja NIJZ, ter digitalizacijo poslovanja izvajalcev zdravstvene dejavnosti;
- vključitev koncesionarjev v varno zdravstveno omrežje zNET, ki jim bo omogočilo uporabo rešitev eZdravja;
- spodbuda vseh IZD k celovitemu in doslednemu pošiljanju vseh dokumentov in podatkov v CRPP (s ciljem oblikovanja in zagotavljanja vseh prednosti elektronskega zdravstvenega kartona);
- spodbuda vseh IZD k pošiljanju točnih podatkov o čakalnih dobah v centralni sistem eNaročanja in vzpostavitev info-točk za naročanje pacientov;
- promocija eZdravja in priložnosti, ki jih ponujajo rešitve eZdravja.

ZAKLJUČEK

Rešitve eZdravja v Sloveniji so od zaključka projekta leta 2015 doživele nesluten razvoj. Še posebej je ta razvoj pospešen v zadnjih dveh letih v času epidemije covid-19. Nekateri strokovnjaki ocenjujejo, da je informatika v zdravstvu v zadnjih dveh letih napredovala toliko, kot bi v običajnih razmerah v desetih letih. Niso se pa razvile le rešitve, temveč se je več kot desetkrat povečala tudi njihova uporaba. Pri tem so se razgalile težave, ki so v veliki meri nastale tudi zaradi neustreznih vlaganj v informatiko tako v kadre, infrastrukturo kot v razvoj obstoječih in novih rešitev. Zelo je bilo izpostavljeno tudi slabo znanje uporabnikov informacijskih rešitev, od najosnovnejše uporabe računalniške in telekomunikacijske opreme, kot tudi računalniške in informacijske pismenosti in uporabe računalniških rešitev samih.

Potrebno je dvigniti digitalno kulturo v zdravstvenih ustanovah in digitalne kompetence vseh zaposlenih. Digitalna kultura je pomembna tudi za tesno sodelovanje med informatiko in ostalimi področji dela v podjetju, kar odpravlja tradicionalni razkorak. Pri tem so digitalne kompetence vseh zaposlenih zelo pomembne.

Vložiti je potrebno veliko naporov, pa tudi sredstev, da tudi v prihodnosti ohranimo in nadaljujemo res ogromen napredek v zdravstveni informatiki v zadnjih letih.

VIRI IN LITERATURA

- Doraiswamy, S., Abraham, A., Mamtani, R., & Cheema, S. (2020). Use of telehealth during the COVID-19 pandemic: scoping review. *Journal of medical Internet research*, 22(12), e24087.
- European Commission. (2018). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on enabling the digital transformation of health and care in the Digital Single Market; empowering citizens and building a healthier society*. SWD (2018) 126 final. Brussels.
- European Commission. (2019). *Digital Economy and Society Index (DESI); 2019 Country Report; Slovenia*. Retrieved from https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=59912
- Janet, J., & Stanimirović, D. (2020). Prenova portala zVEM within Marčun, T., & Dornik, E. (Eds.). *Digitalni mostovi v zdravstvu : e-Kongres MI'2020 : zbornik prispevkov in povzetkov* : Ljubljana, 5. november 2020. Slovensko društvo za medicinsko informatiko.
- Lee, S. M., & Lee, D. (2021). Opportunities and challenges for contactless healthcare services in the post-COVID-19 Era. *Technological Forecasting and Social Change*, 167, 120712.
- Ministrstvo za zdravje. (2005). eZdravje2010 Strategija informatizacije slovenskega zdravstvenega sistema 2005-2010, Ministrstvo za zdravje. <https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/document/2014-12/e-Zdravje2010%20-%20Strategija%20informatizacije%20slovenskega%20zdravstvenega%20sistema%202005-2010.pdf>
- Ministrstvo za zdravje (2021a). Pravilnik o pooblastilih za obdelavo podatkov v Centralnem registru podatkov o pacientih (Uradni list RS, št. 51/16 in 95/21)
- Ministrstvo za zdravje (2021b). Odlok o načinu ugotavljanja izpolnjevanja pogojev prebolewnosti, cepljenosti in testiranja v zvezi z nalezljivo boleznijo COVID-19 (2021). (Uradni list RS, št. 126/21).
- MJU. (2019). EVALVACIJA UKREPOV IZ ENOTNE ZBIRKE UKREPOV, Vrednotenje učinkov implementacije projekta eZdravje: eRecept, eNaročanje, <https://www.stopbirokraciji.gov.si/novice/razbremenitve-z-uvvedbo-elektronskih-resitev-erecept-in-enarocanje-1>
- Mohajan, H. K. (2018). Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 7(1), 23-48.
- NIJZ. (2021a). *Rešitve eZdravja*. <https://www.ezdrav.si/>
- NIJZ. (2021b). *Portal zVEM*. <https://zvem.ezdrav.si/>
- NIJZ. (2021c). *EU digitalno COVID potrdilo*. <https://www.ezdrav.si/storitve/digitalno-covid-potrdilo-eu/>
- Rant, Ž., Stanimirović, D., Tepej Jočić, L., Žlender, A., Gaspari, I., ... Zidarn, J. (2018). Rešitve e-Zdravja. In Š. Adamič (Ed.), *30 let Slovenskega društva za medicinsko informatiko* (str. 184-190). Ljubljana: Slovensko društvo za medicinsko informatiko.

- Rant, Ž., Stanimirović, D., & Žlender, A. (2019). Nacionalni Portal zVEM v okviru eZdravja = National portal zVEM within eHealth (P. Šprajc, Ed.). *Ekosistem Organizacij v Dobi Digitalizacije*, str. 873-884. <https://doi.org/10.18690/978-961-286-250-3.67>
- ZZPPZ. (2021). Zakon o zbirkah podatkov s področja zdravstvenega varstva (Uradni list RS, št. 65/00, 47/15, 31/18, 152/20 – ZZUOOP, 175/20 – ZIUOPDVE, 203/20 – ZIUPOPDVE in 112/21 – ZNUPZ)
- Sim, J, Waterfield, J. (2019). Focus group methodology: some ethical challenges. *Quality & Quantity*. 2019 Jul;53(6):3003-3022.
- STANIMIROVIĆ, Dalibor, MATETIĆ, Vedrana. (2020). Can the COVID-19 pandemic boost the global adoption and usage of eHealth solutions?. *Journal of global health*, 2020, vol. 10, no. 2, str. 1-5.
- STANIMIROVIĆ, Dalibor. (2021). eHealth Patient Portal - becoming an indispensable public health tool in the time of Covid-19. V: MANTAS, John (ur.). *Public Health and Informatics: the future of co-created eHealth: 31st Medical Informatics in Europe Conference (MIE 2021)*, online 29-31 May 2021, MIE Conference, (Studies in health technology and informatics (Online), vol. 281). Amsterdam; Berlin; Washington: IOS Press. cop. 2021, vol. 281, str. 880-884.
- Sust, P. P., Solans, O., Fajardo, J. C., Peralta, M. M., Rodenas, P., Gabaldà, J., ... & Piera-Jimenez, J. (2020). Turning the crisis into an opportunity: digital health strategies deployed during the COVID-19 outbreak. *JMIR public health and surveillance*, 6(2), e19106.
- van Gemert-Pijnen, J. E., Nijland, N., van Limburg, M., Ossebaard, H. C., Kelders, S. M., Eysenbach, G., & Seydel, E. R. (2011). A holistic framework to improve the uptake and impact of eHealth technologies. *Journal of medical Internet research*, 13(4), e111.
- Wong, M. Y. Z., Gunasekeran, D. V., Nusinovici, S., Sabanayagam, C., Yeo, K. K., Cheng, C. Y., & Tham, Y. C. (2021). Telehealth demand trends during the COVID-19 pandemic in the top 50 most affected countries: Infodemiological evaluation. *JMIR public health and surveillance*, 7(2), e24445.